

דגם תשובות לשאלון בתנ"ך לבתי הספר העיוניים

מס' 002381, חורף תשע"ח

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שלוש שאלות.

1. בראשית, פרקים א'-ב'

- א. (1) ה' ברך את בני האדם, את העופות ואת הדגים בברכת: "פרו ורבו".
(2) הברכה מתבטאת בהיותו יום של מנוחה ועיסוק בעניינים רוחניים.
הקדושה מתבטאת בשוני משאר ימות השבוע, בכך שבו שובתים ממלאכה (לפי רד"ק).
(ברכה במן שירד בששת ימי השבוע, קדושה במן שלא ירד בשבת — לפי רש"י).
- ב. (1) ה', שלא כמו בני האדם, מסוגל לדייק בזמנים ולהבדיל ביניהם באופן המדויק ביותר.
(2) כוונת הביטוי "להוסיף מחול על הקודש" היא להוסיף לזמן המוגדר של שבת זמן נוסף מיום שישי — יום חול. כלומר — להכניס את השבת לפני הזמן שבו השמש שוקעת בערב היום השישי ויום השבת מתחיל. על פי רש"י יש לעשות זאת בשל חוסר האפשרות של האדם לדייק באופן מוחלט ולהבדיל בין סיום יום שישי והרגע בו נכנסת השבת באופן מדויק.
- ג. (1) ההנחה: לא לחשוב על ענייני עבודה וחולין בשבת.
(2) התשובה אמורה לכלול את שני המרכיבים הבאים:
א. עזיבת ענייני חולין (היפרדות מימי החול, התנהגות שונה מימי חול).
ב. מאפשרת אווירה רגועה / קדושה / רוחנית וכו'.

2. בראשית, פרק י"ח

- א. (1) הקושי: וכי ה' צריך לרדת אל סדום כדי לראות מה נעשה בה? והרי הוא יכול להבחין בנעשה בסדום מכל מקום!
(2) על פי רש"י, התורה כתבה כך רק כדי ללמד את הדיינים האנושיים להתבונן היטב ומקרוב לפני שהם פוסקים דין במשפט.
- ב. (1) על פי מידת הדין ביקש אברהם להציל את הצדיקים: "האף תספה צדיק עם רשע?" / "והיה כצדיק כרשע?"
על פי מידת הרחמים ביקש אברהם להציל גם את הרשעים: "האף תספה ולא תישא למקום למען חמישים הצדיקים?"
(2) הידיעה אפשרה לאברהם ללמוד כיצד שופט ה' את העולם ומכריע מה יהיה גזר דינם של בני האדם.
- ג. (1) הבקשות: לבקש שינצלו ממוות (אברהם), לבקש שימותו (ר' מאיר), לבקש שיחזרו בתשובה (ברוריה).
(2) הבקשה של אברהם (הצלת החוטאים) והבקשה שאמרה ברוריה לרבי מאיר (חזרת החוטאים בתשובה), מבטאות תפיסה שמסייעת לחוטה.

3. בראשית, פרק כ"א

- א. (1) הבשורה על הולדת בן לשרה: "וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶשׁוּב אֵלַיךָ כְּעַת חַיָּה וְהִנֵּה בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ" (י"ח, י), או: "וּבְרַכְתִּי אֶתְּךָ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן" (י"ז, ט"ז) או "אֲבָל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יִלְדֶת לְךָ בֶּן וְקָרָאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק" (י"ז, יט).
- (2) אפשר לקבל אחת מן התשובות האלה על פי פירושי רש"י לפסוקים ט"ז-י:
— כי ראתה את ישמעאל מנסה לפגוע ביצחק.
— כי חששה שישמעאל ילמד את יצחק התנהגויות שליליות / עבודה זרה / גילוי עריות / שפיכות דמים.
— כי לא רצתה שישמעאל יחלוק בירושה עם יצחק.
— כי חששה מן ההשפעה השלילית של ישמעאל על חינוכו של יצחק.
- ב. (1) הטיעונים: זרעך ומשפחתך ימשיכו מיצחק ויש להגן עליו. ("ביצחק יקרא לך זרע")
יהיו לך צאצאים רבים גם מישמעאל למרות שהוא יגורש מביתך. ("וגם את בן האמה לגוי אשימנו")

- (2) הנימוק: בקשת שרה היא רצון ה', על פי רוח הקודש שלה.
- ג. (1) הגר נשאה את קולה אבל ה' שמע את קול ישמעאל. ביסוס מן הכתוב: "ותשא את קולה ותבך וישמע א-להים את קול הנער" (פסוקים ט"ז-י"ז)
- (2) תתקבל כל תשובה שמציעה **נימוק הגיוני** לכך שתפילה של חולה על עצמו קודמת להתקבל מתפילה של אחרים על החולה.
- למשל: אדם קרוב אצל עצמו ולכן לתפילה שלו על עצמו תהיה בעצמה ובכוונה רבה יותר.
- או — רק אדם חולה יודע עד כמה הוא סובל והתפילה שלו יכולה להשפיע השפעה חזקה יותר מאשר תפילה של מישהו שאינו חש על בשרו את הסבל.

4. בראשית, פרק כ"ב

- א. (1) תשובות אפשריות לשאלת מטרת ניסיון העקדה:
- להוציא את אמונתו הגדולה של אברהם מן הכח אל הפועל: לתת לאברהם שכר מעשה טוב ולא רק שכר לב טוב.
- להוכיח לאחרים עד היכן יכולה להגיע האמונה בה' ויראת ה'.
- לחזק את המנוסה בעקבות העמידה בניסיון.
- לקבל גם**: להשתיק את השטן שקיטרג על עוצמת אמונתו של אברהם.
- (2) ההליכה לעקדה שלושה ימים, הביאה לכך שהעקדה נעשתה מתוך שיקול דעת והבנת האובדן והצער הכרוכים בקיומה, ולכן הגבירה את עוצמת הניסיון.
- ב. (1) בפרק י"ג הבטיח ה' לאברהם שזרעו ירבה כעפר הארץ.
- (2) הבטחות שנוספו בעקבות ניסיון העקדה על פי פירוש רמב"ן (יש לציין שתיים) שזרעו ינצח את אויביו, שזרעו לא יושמד אף אם יחטאו. כמו כן נוספה להבטחה לשון שבועה שמחזקת את התוקף שלה.
- ג. פרטים שמפורטים בהבטחת הארץ שבפרק ט"ו:
- גבולות הארץ המובטחת,
- שמות כל העמים שיושבים בה,
- כריתת ברית בה ה' מתחייב לקיים את ההבטחה גם אם צאצאי אברהם יחטאו ולא יהיו ראויים לקיומה.

5. בראשית, פרקים מ"ד-מ"ה

- א. (1) האחים טענו שהם אנשים ישרים כל כך שהרי החזירו לו את הכסף שמצאו אצלם, ואיך יכול יוסף להעלות על דעתו שהם יגנבו בכוונה?!
- (2) הקל: החזרת הכסף שמצאו בכליהם.
- החמור: גניבת הגביע מביתו של יוסף.
- ב. (1) דוגמאות לדברים שאמר יהודה כדי לעורר את רחמיו של יוסף (יש לצטט שתי דוגמאות, ולהסביר כיצד הן עשויות לעורר את רחמיו של יוסף):
- "וַיֹּאמֶר אֶל אֲדֹנָי יֵשׁ לָנוּ אֵב זָקֵן וַיִּלְדֵּד זָקֵנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּנְתֵּר הוּא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֶהְיֶה" — פרט את הטרגדיות המשפחתיות שאירעו במשפחתם- מות האם, מות האב שלו מאמו והדגיש גם את הקשר החזק שבין אביהם הזקן לבן הזקונים שלו.
- "וַיֹּאמֶר אֶל אֲדֹנָי לֹא יוֹכֵל הַנֶּעֶר לְעֹזֵב אֶת אָבִיו וְעֹזֵב אֶת אָבִיו וְמֵת." — הדגיש שהפרידה של האב מבנו עלולה לגרום למות האב ולהביא על המשפחה למודת האסונות אסון נוסף.
- "וַיְהוֹרִידוּ עֲבָדָיךָ אֶת שִׁיבַת עֲבָדָיךָ אֲבִינוּ בְּגִלְגֹּן שְׁאֵלָה" — טען שציוות שלהם לדרישתו של יוסף יגרום צער עמוק ליעקב ועלול אף להביא למותו.
- "פֶּן אֶךְ-אֶה בָּרַע אֲשֶׁר יִמָּצָא אֶת אָבִי" — טען שבריאותו של יעקב הזקן תיפגע אם יוסף יאלץ אותם להביא את בנימין.
- ריבוי השימוש בכינויי משפחה — **אב / נער / אח** שנועדו לעורר רחמים.

דוגמאות לדברים שאמר יהודה המבטאים חנופה (יש לצטט שתי דוגמאות, ולהסביר מדוע הן מבטאות חנופה)

— ריבוי שימוש בשורש **ע-ב-ז** כאשר יהודה מדבר על עצמו, על אחיו ועל אביו, וריבוי שימוש במילה "**אדוני**" בכל פעם שהוא מתייחס בדבריו ליוסף. הדגשה זו נועדה להדגיש באוזני יוסף שהפער המעמדי ביניהם ברור לו והם אינם מערערים על עליונותו.

— "**כִּי כְמוֹד פְּרָעָה**" — ההשוואה לפרעה מרוממת את מעמדו של יוסף שהיה למעשה רק משנה למלך ולא שווה לו במעמדו.

ג. (1) בפסוק ג' נכתב רק: "**אני יוסף**", ובפסוק ד' נכתב: "**אני יוסף אחיכם**".

(2) יוסף אמר זאת כדי להרגיע אותם ולהדגיש שלמרות שמכרו אותו, הוא עדיין חש כלפיהם אחווה ואינו מתכוון לנקום בהם ולהעניש אותם.

פרק שני

על הנבחן לענות על שתי שאלות.

6. מלכים ב, פרקים ט"ז-י"ז — הרקע לימי ישעיה

א. (1) המצב הרוחני בימי אחז היה שלילי: העם הקריבו לה' בבמות ואף עבדו עבודה זרה ועבודת המולך.

(2) המצב המדיני בימי אחז היה רע: חלקה הדרומי של יהודה נלקח על ידי ארם והאדומים ישבו בו. ישראל וארם איימו על ממלכת יהודה. אחז הציע לממלכת אשור להיות מלך תחת חסותם כדי שייסעו לו מול ארם וישראל.

ב. (1) הושע בן אלה נאסר על ידי מלך אשור וממלכת ישראל נחרבה והוגלתה.

(2) חטאי ממלכת ישראל על פי פסוקים אלה (יש לצטט ולהסביר שני חטאים):

— "**וַיִּבְנוּ לָהֶם בָּמוֹת**" — עבדו את ה' בבמות מחוץ למקדש ולא רק בבית המקדש.

— "**וַיִּצְבּוּ לָהֶם מִצְבּוֹת וְאֲשֵׁרִים עַל כָּל גְּבֻעָה גְבֻעָה וְתַחַת כָּל עֵץ רַעַנָן וַיִּקְטְרוּ שָׁם בְּכָל בָּמוֹת פְּגוּלִים... וַיַּעֲבְדוּ הַגִּלְלִים.**" "**וַיַּעֲשׂוּ אֲשִׁירָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבַּעַל.**" — עבדו לאלילים ולפסלים והשתתפו בכל פולחני העבודה הזרה של יושבי כנען.

— "**וְלֹא שָׁמְעוּ וַיִּקְשׂוּ אֶת עֲרָפָם**" — התעלמו מאזהרות הנביאים ומקריאותיהם לשוב בתשובה.

— "**וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסָּכָה שְׁנֵי עֲגָלִים**" — עבדו העגלים שהיציב ירבעם בבית אל ובדן.

— "**וַיִּלְכּוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹיִם**" — הושפעו מפולחני העבודה הזרה של גויי הארץ ותיקו אותם.

ג. (1) המלכים שקדמו להושע אסרו על אנשי ממלכת ישראל לעלות לבית המקדש בירושלים. לעומתם, הושע נתן לעם את האפשרות לעלות לירושלים.

(2) החטאים מיוחסים לאנשי ממלכת ישראל, כי הם בחרו להמשיך לחטוא, למרות שהייתה להם אפשרות להימנע מכך ולעלות ולעבוד את ה' במקדש בירושלים.

7. ישעיה, פרק א', פרק ה'

א. (1) החטא: עוולות במשפט / אי קיום משפט צדק / קיום מערכת משפט שפוגעת בשכבות החלשות וחסרות ההגנה.

ביסוס:

— "**קְרִינָה נֶאֱמְנָה מְלֹאֲתֵי מִשְׁפָּט צָדֵק יִלְוֶן בָּהּ וְעֵתָה מְרֻצָּחִים**" (פרק א', פסוק כ"א).

— "**יָתוּם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרֵיב אֶלְמִנָּה לֹא-יָבוֹא אֲלֵיהֶם**" (פרק א', פסוק כ"ג).

— "**וַיִּקְוּ לְמִשְׁפָּט וְהִנֵּה מִשְׁפָּח לְצַדִּיקָה וְהִנֵּה צַעֲקָה**" (פרק ה', פסוק ז').

(2) שתי הדרכים לתיקון: הענשת הפושעים

חזרה בתשובה לאומית - הקמת שופטים ראויים

- ב. (1) הנמשל: הפעולות שפעל ה' למען עם ישראל.
 (2) הכרם איכזב את בעליו והוציא ענבים מקולקלים למרות העמל הרב שהושקע בו, ועם ישראל איכזב את ה' וחסא בחטאים חמורים למרות ההשגחה המיוחדת של ה' וכל מה שה' פעל למענו.

ג. (1)

העונש לכרם בישעיה	העונש לעם בדברים
ועל העבים אצווה מהמטיר עליו מטר	ועצר את השמיים ולא יהיה מטר
ועלה שמיר ושית / והיה למרמס / ואשיתהו בתה	והאדמה לא תיתן את יבולה

- (2) בספר **דברים** מתוארים החטאים הצפויים אם ישראל יסורו ממצוות ה' ויעבדו א-להים אחרים, ואילו בפרק ה' **בישעיה** מתואר העונש הצפוי על עוולות בין אדם לחברו.

8. ישעיה, פרק נ"ח

- א. (1) העיקרון המשותף: גם ביום הצום וגם ביום השבת האדם צריך לבטל את חפצו (רצונו) מפני רצון ה'.
 (2) עבודת ה' בצום מושגת על ידי **עינוי**, והיא עבודה **מיראה** ולעומתה עבודת ה' בשבת מושגת על ידי **עונג**, והיא עבודה **מאהבה**.
- ב. (1) על דברי הכתוב: "אם-תָּשִׁיב מִשְׁבֶּת רְגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ בְּיוֹם קִדְּשִׁי... וְכִבַּדְתָּ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמָּצוֹא חֲפְצֶיךָ וְדָבַר דְּבָר" (פסוק י"ג) מבוססים איסורים אלה (יש לציין **אחד**, ולבסס אותו על הכתוב):
 — אסור להלך בשבת עם חפצים המשמשים למלאכות אסורות בשבת.
 — אסור לדבר על ענייני חול בשבת.
 — אסור לבקר בשבת במקום עבודתו כדי לראות מה יצטרך לעשות שם לאחר השבת.
 — אסור לצאת מתחום השבת כדי לעשות משהו בצאת השבת (הכנה מקודש לחול).
 (2) על המילים "וְקָרָאתָ לְשֶׁבֶת עֲנֵג... וְכִבַּדְתָּ" מבוססת ההנחיה לכבד את השבת במאכלים מיוחדים ומשובחים.
- ג. (1) ההבטחה: בני הגולה יחזרו לארץ-ישראל וישלטו בה.
 התנאי: ישראל ישמרו את השבת ואת שאר המצוות.
 (2) "אם-תָּשִׁיב מִשְׁבֶּת רְגְלְךָ... וְהִרְפַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ. והאכלתיך **נחלת יעקב** אביך" — הארץ בפסוק זה לדברי רד"ק היא ארץ-ישראל.

9. ביטחון והשתדלות

- א. חזקיהו חשש מהשפעה תרבותית — רוחנית של אשור על יהודה (כמו שקרה בימי אחז), חזקיהו חשש מאובדן העצמאות המדינית של יהודה ומפגיעה אפשרית של האשורים בו ובאנשי יהודה. חזקיהו היה גם עם ביטחון בה' בעקבות החזרה בתשובה. חזקיהו גם נשען על הברית עם מצרים ובבל.
- ב. (1) חזקיהו ועמו סתמו את מקורות המים שמחוץ לחומה כדי שלא יהיו גלויים לאויב האשורי ולא יהיו להם מי שתיה ובכך יתקשו להכניע את העיר.
 (2) הניקבה נחצבה משני צידיה במקביל, בזמן מוגבל לאורך רב בחשכה ובעומק רב מתחת פני האדמה בכלים פשוטים אך תוך ניצול הטופוגרפיה. הכתובת מתארת את השמחה הגדולה על מפגש החוצבים והשלמת חציבת הניקבה בהצלחה.
- ג. (1) אנשי אשור סומכים על כוחם, מספרם ועצמתם הצבאית ואנשי יהודה סומכים על עזרה מאת ה'.
 (2) "אֵלֶּה בְּרֻבְּבָה וְאֵלֶּה בְּסוּסִים וְאֵלֶּה בְּשֵׁם ה' אֱ-לֹהֵינוּ נִזְפִּיר" (תהילים כ', פסוק ח').

פרק שלישי

על הנבחן לענות על שאלה אחת.

10. יונה

- א. (1) יונה ברח מפני ה' כדי לא לנבא על נינוה מפני שלא האמין בתשובה.
הוא ראה בסליחה ובתשובה התנהגות שאינה אמיתית וסבר שחוטאים צריכים להיענש על מעשיהם ולא לזכות לסליחה.
- אנ: יונה ברח מפני ה' כדי לא לאפשר לנינוה להינצל מפני שידע שאנשי נינוה האשורים עתידים להשמיד את מלכות ישראל ולהגלות את אנשיה.
- (2) בפרק א' יונה ברח מן השליחות ובפרק ג' הוא יצא למלא אותה. הסערה בים והשהות בבטן הדג הם שהביאו לשינוי.
- ב. (1) בתחילת פרק א' בעת הסערה כתוב "וַיִּזְעַקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהֵיוֹ" (פסוק ה') ובסוף הפרק כתוב: "וַיִּקְרָאוּ אֶל ה'..."
וַיִּקְרָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְדוּלָה אֶת ה' וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לֵה" (פסוקים י"ד-ט"ז).
- (2) ה' העביר את יונה מבטן הדג לבטן צפופה של דגה מעוברת כדי להעצים את סבלו של יונה ולא לפץ אותו להתפלל ולבקש עזרה.

11. תהילים, מזמור ל'

- א. (1) תחינה: "ה' אֱ-לֹהֵי שׁוֹעֲתֵי אֲלִיד" / "אֲלִיד ה' אֶקְרָא וְאֶל-אֲ-דְנִי אֶתְחַנֵּן".
הצלה: "הַעֲלִיתָ מֶן-שָׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתִנִּי מִיָּרְדֵי בּוֹר" / "הַפְּכֶתָ מִסַּפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתְחֶתָ שְׂקִי וְתִאֲזָרְנִי שְׂמֹחָה".
הודיה: "אֲרוּמֶמְךָ ה' / "לְעוֹלָם אֲוַדְּךָ".
- ב. (1) המתפלל חשב שהוא חסין מסכנות וממחלות או פורענויות. השלווה והביטחון שחש גרמה לו לחשוב שכך יהיה לעולם.
- (2) מצב ראשון: ביטחון, יציבות. מצב שני: בהלה.
שני המצבים תלויים ברצון ה' ולא באדם עצמו.